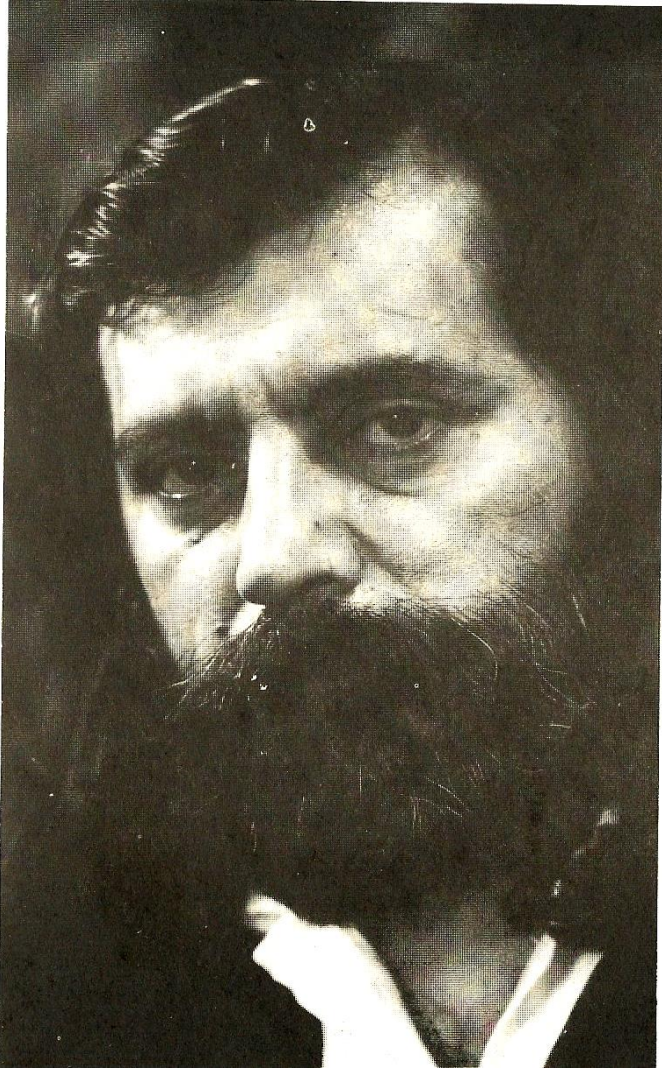

Fekete síkról indult... Kovács József Hontalanról

Írta: Kárpáthy Gyula

2017. október 01. vasárnap, 11:50 - Módosítás: 2017. október 02. hétfő, 15:23

„mint meztelen

szablya

a fűben..."

(A „Canto”-ciklusból)

„A Fekete Síkon: Mohácson születtem, 1950. augusztus 15-én...” Ezzel a mondattal kezdi tömör, 25 soros önéletrajzát Kovács József „Ismeretlen cigány ének” c. verskötete belső oldalán. A Fekete Sík, Mohács mint szimbolika fel-feltűnik verseiben. A fedőlap első oldalán, a címlapon: Péli Tamás „Lovagkor” c. kavargó-drámai festménylátomása, akár ama véres mohácsi csata mementója is lehetne... S a festő személyének választása: már a költő fővárosi életindulására is utalt, hiszen Őnála, a Mester angyalföldi műtermében lelt először Barátra és Otthonra a Mohácsról a világnak vagabund módon nekivágó („lesz ami lesz...”) fiatal férfi, aki feltűnést keltett már külsejével is.

Szén-fekete hosszú hajával, szakállával, sugárzón sötétbarna szempárjával, az utcai járókelők közt kimagasló termetével. Mikor egy irodalmi műsoron megjelent a fóti gyermekváros színpadán, négyszáz fiú és lány kezdte egyszerre kiabálni, hatalmas taps közben: „Szandokán, Szandokán...”

A cigánylegényes vándorútra kelés, a hányódás az ismeretlen városban, a pályaudvari alvások élete legnehezebb korszakát idézik:

"Döngöltem fagyot

Fekete síkról indult... Kovács József Hontalanról

Írta: Kárpáthy Gyula

2017. október 01. vasárnap, 11:50 - Módosítás: 2017. október 02. hétfő, 15:23

csillagra csikorogva

szívem körül ődöngtem

havas tájakon

...

Eh vackán háltam

kilökve konkrét fedél alól

Énekekkel föl húrozva

hányódtam rühösen hontalanul"

Mély-szegénységből jött, rozzant szülőházhól, amit versében putrinak nevez, s a sanyarú „szobaletárt" versében átemeli a költészet birodalmába.

„Putri-ház,

földpadló, asztal székek

nélkül, konyhaszekrény ruhákkal,

edényekkel, háromlábú kályha, leköpött

feszület, kardpenge-keskeny ágyak, világra-

születésem világa, fekhelyem patyolat fehér

párna, szülőimnek, kedveseimnek ötszáz esztendeje

ország-háza, ébentündökletű rokonaimnak ezer év

ragyogása, kék fény, méregkék gödör lekaszabolt

koponyákkal, vályog-felhőkarcoló anyanyelvem

Arany Jánosi óceánja, gyermekkorom édesvíz-

tengere, kedvem forrása, lefoglalhatatlan

drágakő, négy nemzedék nagybirtoka, Kos

csillagjegyző kisfiú jussa: Mátriarkánk

petróleum-szagú otthona!"

Ámde ebben a szegénységben édesanyja — a korán elhunyt apa nélkül is — és nagyanyja olyan emberi tartást, lelki világot őriztek meg a családban, amelyben elevenen élt ennek a réges-régi szinto nemzéségnek a morális, tiszta hagyománya.

Megismerhettem édesanyját: ahogy mindig, minden nyomorúságos körülmények között, patyolat-tisztaságot és rendet teremtett magok körül, s olyan harmónia sugárzik egész lényéből, miként ama hárfákból, amiknek hírneves készítői voltak a szinto emberek — más zeneszerszámokkal együtt. Erőforrás is lehetett ez a költőnek, ezt visszatükrözi versében:

„Az anyák sérthetetlenek,

ölükben cipelik a népeket:

fölnevelik az emberiséget

Az anyák megalázhatatlanok

ha bántják őket, a létezés

Fekete síkról indult... Kovács József Hontalanról

Írta: Kárpáthy Gyula

2017. október 01. vasárnap, 11:50 - Módosítás: 2017. október 02. hétfő, 15:23

törékeny lényege felsajog.

Szebbek a manökeneknél,

s jobbak mindannyiunknál

a világot felnevelő anyák."

(Az év ötvenhatodik napja)

Vagy a „Nagymamá”-ról:

„Töredezik, megfakul

az akácok zöldje

Mint a kötőmb arcod

sárga az évszak csöndje

...

Omló vakolatú idő

őrsi dolgaid nyomát

A seholsincs falakon

csikóéveim ugranak át

Elúszik veled a Csele,

el II. Lajos király.

A Fekete Síkon

letérdelnek a kopjafák."

Van egy mondat az említett mini-önéletrajzban: „Hat éves koromtól rendszeresen jártam könyvtárba, tizenötévesen vettem meg saját keresetemből az első könyvet, Radnóti Miklós összes verseit és műfordításait."

Csak így írja, hangsúly nélkül: a szüntelen olvasás, éjszakákon át Kovács József számára lételem volt. ő a legszenvedélyesebb és legtöbbet olvasó költő cigány valamennyi író és költő társa sorában. (És ugyanakkor: éber figyelemmel kíséri még nála is fiatalabbak jelentkezését, s testvéri szeretettel propagálja-pártfogolja őket; nyitott-befogadó magatartása mentes ama kiadványtársulati költő-lektoroktól, akik csak azokat hajlandók támogatni, akik valahol beilleszkednek az ő stílus-rendszerükbe; ellenkező esetben megdöbbenő elutasítást tanúsítanak, miként ez történt éppen Kovács József esetében, amikor el akarták ütni őt a Móricz Zsigmond ösztöndíjtól.)

Az elementáris olvasás erőt, életvezetést adott Kovács József számára, mikor szakácsinas volt vagy szegkovács, vagy évekig tépte-marta a tenyerét a téglagyárban. Így hát az olvasásról is elmondhatná, amit az írásról: „Számomra az írás közös tiltakozás a kiszolgáltatottság, a nyomor és a szellemi kizsákmányolás ellen. Vallom és vállalom, hogy rajtam két aranypánt van: az egyik a magyar kultúra, a másik a cigányságé. Egyikről sem óhajtok lemondani."

A Péli-műteremben nemcsak otthont talált, hanem végre olyan szellemi környezetet, amely egyéniségéhez illett, művész-író társakat, akik együttéreztek és gondolkodtak vele, akik akkor közösen akartak küzdeni alkotásaikkal is a politikai elnyomás ellen, a cigányság jogaiért, identitástudatának ápolásáért; tiltakozni az olyan hatalmi meg-nyilvánulások ellen (lásd akkor a pártállami határozatot, amely még a cigányság sajátos etnikai mivoltát is tagadta és speciális helyzetű szociális rétegnek akarta minősíteni) ahogy a »Canto" az év napjaival jelzett versciklusában írja:

Fekete síkról indult... Kovács József Hontalanról

Írta: Kárpáthy Gyula

2017. október 01. vasárnap, 11:50 - Módosítás: 2017. október 02. hétfő, 15:23

„majd

nyelved is

rabláncra verik

és elhiszik

hogy nem tudsz

beszélni se

nyüszíteni

ordítani se

hogy életben maradj

Fekete síkról indult... Kovács József Hontalanról

Írta: Kárpáthy Gyula

2017. október 01. vasárnap, 11:50 - Módosítás: 2017. október 02. hétfő, 15:23

...

olyan

vagy

most

mint meztelen

szablya

a fűben

alkony

véres rongyaival

betakart

csatamezőn

vacogsz

dideregsz

emlékeid

lidérces

mocsarában

(Az év százkilencvennyolcadik napján)

Helytállni, mindig, minden körülmények között akár viharos időkben a cigánysághitéért: versein áthúzódó motívum, mint a Canto-ciklus versei közül mindjárt az elsőben írja:

„nem félek a húsomra csontomra

uszított mágneses viharoktól

sújtva a Fekete Síkon

emberi sorsomon tűnődöm

szál-férfi-kopjafa

tengeribeteg időben.”

(Részletek író-olvasótáboron elhangzottakból, 1989 augusztus)

(Forrás: Kárpáthy Gyula: Menet közben, válogatott jegyzetek, Bp. 1997. 139-144.p.).